

Кужелєв М. О.,

*д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення 2022 року суттєво вплинуло всі сфери економічного життя в Україні, в тому числі на сферу публічних фінансів. Введення воєнного стану в країні поставило перед публічними фінансами надзвичайно складне завдання – збереження базового рівня соціальних виплат та забезпечення макроекономічної стабільності на фоні суттєвого збільшення витрат на оборону та відновлення громад, які опинилися в зоні бойових дій або постраждали внаслідок ракетно-бомбових ударів рф. Об'єктивною реакцією на ситуацію, яка склалася, стала глибока трансформація фіскальної архітектури в Україні – суттєвих змін зазнали структура видатків, доходів, практики фінансового вирівнювання та ін. Зупинимось більш детально на основних напрямках трансформації національної фінансової політики в умовах воєнного стану.

Характерний ефект від впливу війни – це структурні зміни в системі бюджетного фінансування. В Україні де-факто існує дві частини державного бюджету – «військовий» та «цивільний». Значну частину цивільного бюджету покривають зовнішні гранти країн-партнерок. Саме донорське фінансування стало тим фінансовим буфером, який запобіг краху фіскальної системи в 2022-2024 рр. і забезпечив фінансування соціальних програм [1]. Група Світового банку і міжнародні партнери мобілізували великі пакети макрофінансової допомоги [2], однак через певні затримки в надходженні цих коштів касових розривів уникнути не вдалося й Міністерство фінансів України активно здійснювало внутрішні запозичення та вдалося до практики реструктуризації державного боргу.

Що стосується фіскальної складової фінансової політики держави, то вона змістила акценти на активну мобілізацію доходів для забезпечення фінансування видатків «воєнного» бюджету. Після провального з токи зору мобілізації доходів 2022 року, у 2023-2024 рр. поступово стабілізовано податкові надходження за рахунок посилення адміністрування податків та введення спеціальних (тимчасових) ставок по окремим видам податків. Зокрема, було введено військовий збір та збільшено ставки оподаткування. Однак цей напрямок трансформації має певні обмеження через високу вагу тіньової економіки, суттєве падіння платоспроможності домогосподарств та загальне зниження економічної активності. Певним виходом з цієї ситуації може стати активна цифрова трансформація бюджетної системи країни, але це доволі складний і тривалий процес [3].

Кардинальних змін зазнала й видаткова політика держави – пріоритетом стали оборонні витрати, витрати на відновлення та нові напрямки соціального захисту населення. Це формує певну бюджетну дилему – поєднання високого рівня поточних витрат і капітальних вкладень у відбудову. А це, в свою чергу призводить до трансформації міжбюджетних відносин з перекладанням основної частки витрат на відновлення на місцеві бюджети.

Війна посилила вертикальну фіскальну асиметрію. Загалом проблема фіскальної асиметрії була притаманна Україні ще до активної фази бойових дій [4]. І одним з основних механізмів її нейтралізації можна назвати доволі успішну реформу бюджетної децентралізації, яка розпочалася у 2014 році [5]. Але в умовах воєнного стану формули міжбюджетних трансфертів було переглянуто задля гнучкої компенсації втрат громадами частини доходів від «військового» ПДФО та цільової підтримки постраждалих громадян.

Ще один важливий аспект, що впливає на фінансову політику держави в умовах воєнного стану – це монетарна політика центрального банку. На монетарному «фронті» Національний банк України в 2022-2024 рр. зберігав пріоритет за ціновою стабільністю через механізми валютних інтервенцій та управління ліквідністю банків другого рівня. Це певним чином позитивно

впливало як на фіскальні параметри і управління державним боргом, так й на соціально-економічні настрої населення.

Таким чином, можна зробити висновки щодо основних ризиків та вразливостей національної фінансової політики в умовах війни: залежність від зовнішньої допомоги – відповідно, від виборів, настроїв та «втомленості Європи та США» від війни в Україні; фіскальна втома домогосподарств і її соціальні наслідки – зростання податкового навантаження на фоні падіння доходів і корупційних скандалів може підірвати довіру до влади і соціальну нестабільність; дефіцит капітальних інвестицій в інфраструктуру – високий рівень витрат на оборону (що життєво необхідно) обмежують можливості капітальних інвестицій у відбудову в повоєнний період.

Література

1. Стабіас С. М. Видатки місцевих бюджетів на відновлення: тенденції, виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2025. №78. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-27>
2. Financing Mobilized for Ukraine. *World Bank Group*. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine?utm>
3. Кужелев М. О., Нечипоренко А. В. Цифрова трансформація бюджетної системи України: стан, виклики та перспективи. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 3 (17). С. 376-384.
4. Кужелев М. О. Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжн. наук.-практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 42-44.
5. Нечипоренко А. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6, Ч. 2. С. 122-125.